

Turismul cultural – instrument al politicii culturale europene

Pentru a-mi pregăti intervenția la Colocviul privind turismul cultural organizat de Institutul European pentru Itinerarii Culturale la Luxemburg în 21-22 aprilie 2005, am rugat colaboratorii mei de la Centrul de consultanță pentru programe culturale europene să se documenteze asupra stării de fapt a turismului cultural în România: proiecte, propuneri, studii teoretice, altfel spus, mă interesa să știm dacă și în ce măsură se poate vorbi de acțiuni și măsuri coerente. După trei zile de investigații, au venit să-mi spună că nu au descoperit mare lucru: nici proiecte, nici studii, nici politici. Ca să-mi atenueze dezamăgirea previzibilă, mi-au propus oportunități care merită a fi dezvoltate și au identificat premise excepționale pentru inițiative viitoare.

Niciodată, însă, o situație în România nu este neagră sau albă. Este gri. Desigur, avem agenții de turism care includ în ofertele lor circuite, vizite ghidate la monumente și situri istorice cum sunt bisericile pictate din nordul Moldovei, ansamblul sculpturilor lui Brâncuși de la Târgu-Jiu sau ruinele dacice de la Sarmisegetuza. Dar îmi îngădui să afirm că acestea nu sunt proiecte, ci servicii. Ele pot fi chiar de calitate dar tot rămân la stadiul unui produs comercial. Serviciul oferit de agenția de turism răspunde doar unei cerințe mai elevate a clienței. Nu are în vedere crearea unor mecanisme socio-economice cu efecte durabile, nu generează decât în mică măsură valori adăugate, nu provoacă schimbări de atitudine în spațiul colectivităților locale, nu are consecințe în dezvoltarea unui posibil dialog cultural. Voiajul turistic la obiectivele culturale vine și trece. Rămâne numai o amintire frumoasă în arhiva sentimentală a turistului, materializată foto sau video.

De altă parte, dinspre domeniul culturii, trebuie spus că mai cu seamă după 1996 Ministerul Culturii s-a implicat activ în asumarea unor proiecte de anvergură ale Itinerariilor Culturale inițiate de Consiliul Europei, din convingerea că doar în cooperare cu alte țări cultura românească își validează europenitatea, că prin schimbul permanent de valori spirituale fiecare popor își potențează propria identitate contribuind la îmbogățirea patrimoniului imaterial al Europei înseși. În acest sens, reamintesc că Itinerariul Influenței Monastice, proiect pilot desfășurat în cadrul mării teme a „Cetățeniei Democratice”, a avut momentul de concluzie în România în spațiul mănăstirilor Horezu și Durău (1999). Etape importante ale Itinerariului „Habitatului Rural” s-au desfășurat tot în România (1998-1999). Operatori români s-au implicat și în „Drumul lemnului”. Îndrăznesc să cred că această prezență activă a determinat alegerea orașelor București și Sibiu drept locuri pentru lansarea campaniei Consiliului Europei: „Europa – un patrimoniu comun” (1999).

Poate că nu veți fi de acord cu mine, dar în ce mă privește, consider că un itinerariu cultural este o inițiativă întemeiată pe rațiuni intelectuale care poate fi propusă în spațiu real, geografic, sau în mediu virtual, dar nu este neapărat o acțiune care se subsumează turismului cultural. Poate asigura premise favorabile pentru dezvoltarea unui proiect de turism cultural, dar nu este obligatoriu. Itinerariul cultural, conceput și susținut de organizații culturale, este o ofertă menită să evidențieze valori spirituale, monumente, tradiții, mentalități, însă fără implicații în zona afacerilor comerciale.

Am constatat așadar că, pentru România în orice caz, există o separare netă între proiectul cultural și serviciul turistic. Deocamdată nu s-a definit un concept comun și cu atât mai puțin o structură instituțională care să permită asocierea celor două domenii, așa cum este cazul, bunăoară, în Ungaria și Malta.

După toate aceste considerente, mi se poate pune întrebarea legitimă: totuși ce înseamnă turismul cultural? Ce condiții minimale sunt necesare pentru ca să putem afirma: „da, iată, acesta este un proiect specific turismului cultural”? Am identificat cel puțin zece. Așadar, proiectul de turism cultural ar trebui să fie:

- o inițiativă întemeiată pe o idee culturală,
- o acțiune care are un moment de inițiere și unul de concluzie,
- promovează de la bun început diversitatea culturală și dialogul intercultural,
- creează mecanisme menite să evidențieze valori culturale pentru grupuri de beneficiari identificați în prealabil,
- stimulează, provoacă și susține apariția de noi locuri de muncă, cu precădere în zona industriilor culturale,
- contribuie la realizarea unei mai bune infrastructuri în spațiul vizat de proiect, altfel spus, participă la dezvoltarea durabilă a regiunii,
- se implică nu doar în procesul de conservare și restaurare a siturilor și monumentelor, dar și de revitalizare a tradițiilor și obiceiurilor,
- are vocație certă pentru extensia transfrontieră, altfel spus poate fi de interes regional sau, mai mult, european,
- este compatibil cu programe europene de finanțare și se poate, la nevoie, constitui într-o aplicație la unul din fondurile Uniunii Europene,
- participă la consolidarea rețelelor și la cooperarea între operatorii culturali, generează parteneriate public-privat.

O asemenea abordare a proiectului de turism cultural îl transformă în instrument privilegiat al politicii culturale europene, păstrându-i, în același timp, componentele practice care țin de profitabilitatea economică.

După știința mea, nu a apărut încă în România o organizație capabilă să-și asume montajul unui atare demers de la faza de inițiere la cea de realizare și

implementare. Ceea ce putem, însă, face de pe acum este de a crea cadrul pentru ca aceste inițiative să se poată manifesta, să creăm premisele pentru a le concretiza.

Recent (21 ianuarie 2005), Ministerul Culturii și Cultelor a înființat o nouă instituție publică: Centrul de consultanță pentru programe culturale europene. Noua organizație are menirea de a oferi operatorilor culturali informații și consultanță privind oportunitățile accesului la resurse financiare alternative, altele decât cele puse la dispoziție de autoritățile centrale sau locale. Centrul are dreptul de a deveni promotor de proiecte, cu condiția să nu fie legate nemijlocit de Programul Uniunii Europene „Cultura 2000”, pentru care, potrivit obligațiilor contractuale cu Comisia Europeană, serviciile Centrului trebuie să fie gratuite. Îmi îngădui să cred că acest centru poate și trebuie să-și facă din turismul cultural o prioritate. După o necesară evaluare a posibilităților, culturale și, în același timp, turistice ale unor itinerarii, Centrul va trebui să producă un proiect pilot care să poată fi promovat nemijlocit atât la nivelul agențiilor de turism, cât și autorităților publice.

În această întreprindere sper să pot conta pe sprijinul competent al Institutului European pentru Itinerarii Culturale din Luxemburg care, de altfel, este partenerul nostru privilegiat. Sper, de asemenea să mă bucur de suportul colegilor pe care i-am întâlnit aici, la acest colocviu. Dacă le voi adresa o invitație să vină cât de curând în România pentru a ne împărtăși experiența lor, vreau să cred că răspunsul lor va fi: „da”.

Nu mi se pare întâmplător că această aventură organizatorică, cu deschidere europeană, pe care o încep astăzi, se petrece în ajunul momentului solemn de semnare a Tratatului de Aderare a României la Uniunea Europeană, care va avea loc tot aici, în 25 aprilie 2005 la Luxemburg!

Vă mulțumesc!

Vladimir Simon

Director

Centrul de consultanță pentru programe culturale europene din București